

De restauratie van het orgel in de kerk van Noorddijk

Harry de Olde¹

De orgels van Petrus van Oeckelen

Toegegeven, de orgels van Petrus van Oeckelen zijn voor het overgrote deel nog geen anderhalve eeuw oud en ook daarom niet vaak vervangen of ingrijpend gewijzigd. Maar de belangrijkste reden waarom zoveel orgels van hem in vrijwel onveranderde toestand bewaard zijn gebleven, is de onbetwistbare kwaliteit van zijn werk. Zowel de kassen als de pijpen, het regeer- en het windwerk zijn vakkundig en van degelijke materialen gemaakt. En de klank bevredigde kennelijk ook de smaak van volgende geslachten. Wel trad onontkoombaar slijtage op en in een aantal gevallen verzakte de orgelgalerij en daarmee de orgelkas. Zo was ook het orgel in de Stephanuskerk van Noorddijk sinds de bouw in 1864 niet wezenlijk veranderd en kon de restauratie van een behoedzaam karakter zijn (afb. 1).

Het kerkorgel

In het oeuvre van Petrus van Oeckelen en Zonen is het orgel in Noorddijk opmerkelijk omdat het, hoewel voor een bescheiden ruimte bestemd, twee afzonderlijke klavieren telt. Behalve in het Hoofdwerk met negen stemmen was in een Bovenwerk met zes stemmen voorzien; het pedaal was aangehangen. Van de kerk uit is het Bovenwerk niet zichtbaar maar achter het Hoofdwerk verscholen;

Afb. 1. Het gerestaureerde orgel in de kerk van Noorddijk, 2006. Foto: Jan Hovinga, Zuidlaren.

1. Met dank aan Stef Tuinstra.

daardoor benadert zijn klank die van een kabinetorgel. Het regeerwerk van het Bovenwerk is inventief vormgegeven en vakkundig uitgevoerd. De eerder wel gehuldigde opvatting dat Van Oeckelen voor Noorddijk een oorspronkelijk hoger orgel had verzaagd en in samengedrongen vorm had geleverd, is niet houdbaar gebleken. Wel werd bij de levering van het orgel de al nauwe ruimte tussen orgeltribune en zoldering nog verder beperkt door het in 1884 en volgende jaren aanbrengen van een nieuw, lager plafond dat in 1898 van een gestuukte decoratie werd voorzien. In dit nieuwe plafond is een rechthoek uitgezaagd om de midrentoren van het orgel doorgang te verlenen; de gesneden muziekinstrumenten die de zijtoren bekroonden – twee trompetten, een hoorn en een viool – zijn nu terzijde als overboord hangende schipbreukelingen bevestigd.

Nadat het orgel aanvankelijk bij de orgelbouwers in onderhoud was geweest, werd later aan respectievelijk Jan Doornbos, Marten Eertman, Hendrik Vegter en Mense Ruiter het onderhoud opgedragen. Al deze jaren bleef de dispositie onveranderd. Na de kerkrestauratie, die in 1997 haar beslag kreeg, namen de gebreken in ernst en aantal toe zodat de noodzaak tot restauratie van het orgel in versterkte mate werd gevoeld.

De restauratie

Bij deze restauratie, die in 2005-2006 onder adviseurschap van Stef Tuinstra door Mense Ruiter Orgelmakers te Zuidwolde is uitgevoerd, is er op uiteenlopende wijze zorg voor gedragen dat het orgel weer goed functioneert en even welluidend klinkt als weleer. Vóór alles was het van belang de enigermate naar voren en naar het zuiden hellende orgelkas zo goed als recht te zetten en weer voldoende stevigheid te geven. Enkele ontbrekende ornamenten zijn bijgemaakt. Met een toets bladgoud is de levendigheid visueel vergroot. Het functionele deel van het orgel ontving niet minder zorg. De blaasbalg en de windladen zijn uit elkaar genomen en opnieuw verlijmd en beleerd. Het pijpwerk is schoongemaakt en uitgedeukt, scheurtjes zijn gedicht en door tinpest aangevreten delen zijn vervangen. Een sinds de bouw nog steeds vacante plaats in het Bovenwerk is eindelijk gevuld met een in 1860 door Van Oeckelen gebouwd Clarinetregister, dat in 1989 uit het Freytag-orgel in Oostwold (Oldambt) was verwijderd.

De dispositie is nu als volgt:

Hoofdmanuaal (C-g ^{'''})	Bovenwerk (C-g ^{'''})	Pedaal (C-d ['])
Prestant 8 vt	Clarinet 8 vt	Aangehangen aan het hoofdmanuaal
Bourdon 16 vt	Fluit travers 8 vt discant	
Fluit 4 vt	Woudfluit 2 vt	
Holpijp 8 vt	Holfluit 8 vt	Klavierkoppeling bas/disc
Octaaf 4 vt	Viola di Gamba 8 vt	Afsluiting hoofdmanuaal
Quint 3 vt	Nachthoorn 4 vt	Afsluiting bovenwerk
Octaaf 2 vt	Salicionaal 8 vt	Windlosser
Mixtuur 3-5 sterk bas/discant		Winddruk 76 mm
Trompet 8 vt bas/discant		

Het aldus vollediger dan ooit zijnde orgel is op 20 oktober 2006 weer in gebruik genomen. Bij die gelegenheid verscheen *Gerestaureerd genoeg*, waarin Stef Tuinstra, organist René Oosterhoff en anderen van de geschiedenis en de restauratie van het orgel verhalen.